

ECOPEACE
MIDDLE EAST

צלול
להגות הים האדום והמזרח

החברה
להגנת הטבע

מגמה
ירוקה
מונילים אקטיביזם סביבתי

לובי
הלובי של הציבור

מכון הערבה
Arava Institute
معهد وادي عربة

ECOCEAN
למען הסביבה הימית

חיים וסביבה
תשתית לתנועה הסביבתית

מאי 2023

המלצות "הקואליציה להצלת ים המלח" לעניין הפעולות הנדרשות להגנה ושמירה על ים המלח לקראת תום תקופת הזיכיון של מפעלי ים המלח

א. עיקרי הפעולות המומלצות לקראת תום הזיכיון

1. מצבו של ים המלח עגום וממשיך להידרדר, בעוד הממשלה מתמהמהת במציאת פתרונות שיאפשרו מניעת המשך דרדרו ואת שיקומו. תום תקופת הזיכיון של מפעלי ים המלח ב-2030 מהווה חלון הזדמנויות נדיר לנקוט פעולות לייצוב מפלס ים המלח, מהלך שמהווה צעד ראשון בשיקומו. לשם כך יש לפעול במספר דרכים כבר היום:
 - 1.1. להטמיע עקרונות שימור בר-קיימא של ים המלח כמשאב טבע ייחודי, וזאת כנדבך מרכזי בשיקולי הענקת הזיכיון הבא.
 - 1.2. לשנות את השיח בנוגע לזיכיון ים המלח, שנסוב עד העת האחרונה בעיקר על כסף ועל זהות בעל הזיכיון העתידי - כך שהשיח ייסוב סביב הים עצמו, שהוא משאב טבע מהחשובים ביותר בעולם וכי הבטחת עתידו לא פחותה מכל התמלוגים והתקציבים שהממשלה רוצה להפיק ממנו.
 - 1.3. להאיץ את פעולות הממשלה לקראת תום הזיכיון. תהליך בחינת סיום הזיכיון התחיל כראוי אך מאז ניכרת האטה בפעולות הנדרשות לסיים את הכנת הזיכיון במועד, כך שיבטיח את האינטרס הציבורי בפעולות אלו.

2. יש לפעול בנחישות לקידום המכרז לקראת תום תקופת הזיכיון בשנת 2030.
 - 2.1. בכל מקרה, אין להתיר מצב של הארכת הזיכיון מעבר לשנת 2030.
 - 2.2. יש להתחשב בהיבטים סביבתיים כולל התנהלות סביבתית בעבר ובפרט העבירות הסביבתיות בתהליך קבלת ההחלטות במכרז.
 - 2.3. יש לכלול קריטריונים של התנהלות סביבתית תקינה במכרז העתידי.
 - 2.4. **יש להבטיח שכל הסדר אשר יותיר כרייה בים המלח יכלול מנגנונים אשר יבטיחו את ההגנה על ים המלח ואת שיקומו.**
3. יש לצמצם בהדרגה את היקף פעילות המפעלים ושאיבת המים מהאגן הצפוני של ים המלח - במקביל לייצוב מפלס ים המלח ופיתוח מקורות תעסוקה חלופיים באזור.
4. מניעת מפגעי סביבה עתידיים ובחינת אפשרות לטיפול במפגעים קיימים. יש לפעול להבטיח את שיקום נזקי העבר. אין חולקים על הפגיעה המשמעותית של הפעילות התעשייתית של מי"ה (להלן: מפעלי ים המלח) בים המלח וכחלק מעיקרון המזהם משלם יש להבטיח כי מי"ה תדאג לטיפול בכלל המפגעים הנובעים מן הפעילות התעשייתית בשטח הזיכיון. לחילופין - יש לכלול תכנית שיקום סביבתית שתהווה תנאי יסודי לזכייה במכרז העתידי.
5. הצלת ים המלח ראוי שתעשה בדרך "הטבעית" ביותר, היינו ששיקומו של הירדן הדרומי יהיה חלק מפתרון ייצוב המפלס של הים, באמצעות הזרמת כמויות מים משמעותיות כבעבר. ייצוב מפלס הים ושיקומו של הירדן הדרומי יעניקו למדינת ישראל גם יתרון כלכלי שייעלה בעשרות מונים על התמלוגים מהפעילות התעשייתית. (בחוות דעת נפרדת).
6. יש להבטיח שממשלת ישראל תדון עם ממלכת ירדן על שת"פ בהצלתו שם ים המלח וייצוב מפלסו. כמו-כן יש לפעול להשפיע על החברה האזרחית בירדן ביתרונות של שת"פ. יש להבטיח שכל העקרונות שיחולו על הזכיון החדש במכרז 2030 ייושמו גם במפעלי "פוטאש ירדן" על-מנת להבטיח את הצלחת המהלך כולו.

ב. העקרונות שיש לכלול בזיכיון החדש

7. חוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961 ושטר הזיכיון המעוגן בתוכו, המתירים לבעל הזיכיון לכרות מינרליים בים המלח חוקק לפני כמעט 70 שנה, כשהידע הסביבתי והמדעי היה מועט, מפלס ים המלח היה בשיאו וכמויות ההפקה היו מזעריות. הזיכיון מאפשר

למפעלי ים המלח בע"מ לקיים בפועל "מדינה בתוך מדינה" מבלי שחוקי מדינת ישראל חלים בשטח הזיכיון, מבלי לשלם באופן ראוי עבור המשאבים המנוצלים ותוך פגיעה בים המלח ובסביבתו. הזיכיון בנוסחו היום הוא מיושן וארכאי ולא מתאים לתפיסות הסביבתיות שהתפתחו לאורך השנים. לפיכך יש להבטיח כי כל זיכיון/רישיון עתידי ייכתב תוך התחשבות לא רק בידע הנוכחי ולנוקים שכבר נגרמו לים המלח על ידי הפעילות התעשייתית - אלא לכתוב את הזיכיון ואת תנאיו בראייה צופת פני עתיד- עתיד עם ים המלח בריא ומשוקם .

8. מומלץ להעניק את הזיכיון ל 20 עד 30 שנה (הזיכיון הנוכחי נמשך בפועל 70 שנה, לאחר הארכה) בכדי שלזכיון יהיה טווח השקעות משמעותי מחד - ומאידך לציבור, באמצעות המדינה, תהא אפשרות לתקן את תנאיו בהתאם להתפתחויות העתידיות.

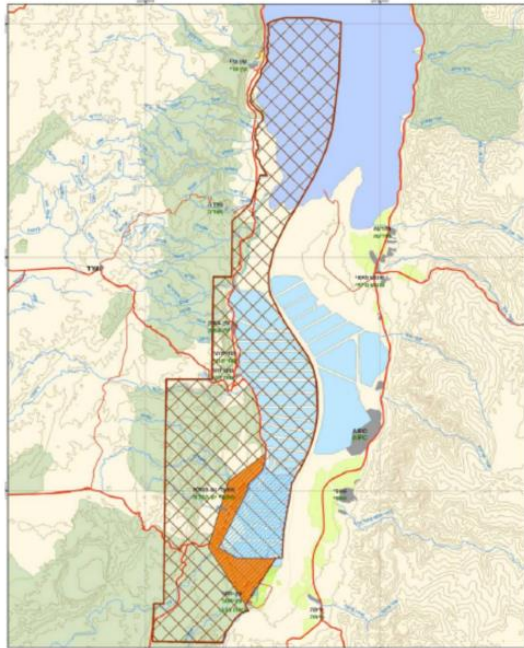
8.1 ביום 25/8/2015 מינה שר האוצר **צוות לעניין פעולות הממשלה הנדרשות לקראת**

תום תקופת זיכיון ים המלח. בראש הצוות עמד מר יואל נווה, הכלכלן הראשי במשרד האוצר דאז (להלן: "דו"ח נווה"). דוח נווה ממליץ תקופת זיכיון של 30-40 שנה.

8.2 לדעתנו יש להעניק כאמור זיכיון לתקופה של 20 שנה עם אפשרות הארכה אחת או 2, בכפוף לשמירה מוקפדת של הזכיון על התנאים הסביבתיים, כאמור לעיל, וסעיף שמאפשר לתקן את הזיכיון/רישיון ככל שיש צורך בכך, וזאת כאמור, אם מדובר בזיכיון שתקופתו עולה על 20 שנה.

9. בהענקת זכויות ההפקה החדשות יש לצמצם את שטח הזיכיון (שנפרש היום על 160 קמ"ר), לכ-80 קמ"ר כך שיכללו בו רק שטחים שאכן נדרשים לשם פעילות המפעלים (כפי שאף המליץ דו"ח נווה). בשל הערך הסביבתי הייחודי של המקום יש צורך להחריג את הרסדום משטח הזיכיון, ולא לכלול בזיכיון עתידי את הזכויות להפקת מינרלים מהרסדום ואף לבחון להכריז על השטח כשמורת טבע בהתאם לחוק גנים לאומיים, שמורות טבע, אתרים לאומיים ואתרי הנצחה, תשנ"ח-1998.

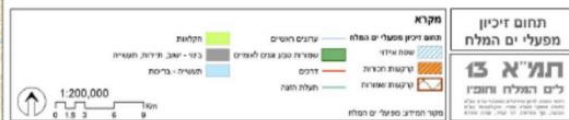
יש לצמצם את שטח הזיכיון ככל שניתן ולכן, בין היתר, מוצע לאמץ את עמדת דו"ח נווה, לפיה יש להחריג מהזיכיון שטחים המשמשים (או שעלולים לשמש בעתיד) לצורך כריית חומרי וואדי או קידוחי מי תהום, שברור שאינם בפני עצמם בגדר שטחים אשר נדרשים לשם פעילות הפקת המשאבים.

שטח הזיכיון

הזיכיון הנוכחי משתרע על שטח ענק הכולל בתוכו שלושה סוגי קרקעות:

1. ים המלח: (א) מימיו ואפיקיו של אותו חלק של ים המלח הנמצא בגבולות מדינת ישראל. (ב) שטח האידיוי. (ג) רצועת החוף במקביל לקו המים האמור במרחק 150 מטרים.
2. קרקעות חכורות: השטח המוכר למי"ה עבור המפעל.
3. קרקעות שמורות: קרקעות בבעלות המדינה המנוהלות ע"י רמ"י ושמורות לצורך בעל הזיכיון.

10

10. מומלץ להגביל את כמות המים הנשאבים לבריכות האידיוי. שאיבת המים מהאגן הצפוני היא אחת הסיבות לירידת מפלס ים המלח. לכן, מוצע כי במסגרת הסדרת התנאים לפעילות עתידית תקבע תקרה לסך השאיבה השנתית. בנוסף, הקואליציה ממליצה על **הסדרת שימוש המפעלים במי תהום**, כך ששטחים המשמשים לצורך קידוחי מים לא ייכללו במסגרת הרישיון העתידי. זאת ועוד, יש להחיל על הקידוחים של המפעלים במסגרת המכרז החדש את דיני המים החלים בכלל הארץ בנוגע לקידוחים המשמשים כמקור מים לפעילות תעשייתית, ובכלל זה חיוב בתעריף הפקה.

11. יש לשמר שאיבת מים לבריכה 5 (שלאורכה ממוקמים המלונות) כך שהיא תשרת את האינטרס התיירותי ותבטיח את המשך פיתוח המלונאות באזור האגן הדרומי. ברם, ניתן לצמצם מהותית את שטח הבריכה ולהקים לגונה אל מול אזור המלונות.

12. יש לחייב את הזכיון החדש **לשלם עבור השימוש במי ים המלח בתהליך התעשייתי כמו שימוש בכל משאב טבע אחר**. על הזכיון החדש לשלם עבור כמות המים הנשאבת מהאגן הצפוני ואינה מוחזרת במוצא נחל הערבה, בניקוי חילחולים.

12.1. התשלומים של הזכיון בגין המים שהוא ישאב מים המלח כאמור **יועברו ישירות לרשות המים, וזו תשתמש בתגמולים אלה אך ורק לצורך ייצוב מפלס ים המלח ושיקומו**.

- 12.2. יש לחייב את הזכייין החדש גם עבור כל כמות המים שהוא שואב מבארות דמי הפקה כמקובל.
- 12.3. בנוסף, יש להקים מנגנון שיתמרץ כלכלית את הזכייין החדש לשימוש יעיל במים.
- 12.4. כמו-כן יש לוודא כי איכות והרכב המים של ים המלח נשמרים, ולא משתנים עקב הזרמת מים חליפיים. התהליך כולו יפוקח וינותר על ידי רשויות המדינה ויסתמך אך ורק על מידע ונתונים שהמדינה תפיק בעצמה. (ולא תפעל על-פי מידע שסיפק לה הזכייין, כפי שהיה נהוג עד כה).
13. גירעון המים השנתי של ים המלח עומד כיום על כ-700 מיליוני קוב. חלקה של מי"ה בגירעון הוא כ-25% (כ-245 מיליוני קוב בממוצע) (לא כולל הערכות חילחול, לפי הפירוט בסעיף הבא). יחד עם המפעל הירדני, הפעילות התעשייתית גורמת לכ-45% מירידת המפלס. חלקם של המפעלים בגירעון אף יגדל ככל שהמפלס יירד ויצטמצם שטחו של ים המלח.
14. ע"פ דיווחי כי"ל למשרד להגנת הסביבה עד 2020, שאבו המפעלים כ-423 מיליון מ"ק בשנה (בעשור האחרון) מהאגן הצפוני והחזירו בתום תהליך ההפקה כ-177 מיליון מ"ק במוצא נחל ערבה. מהנתונים עולה כי השאיבה נטו עומדת בממוצע של העשור האחרון על כ-245 מיליון מ"ק בשנה.

שנה	שאיבות	החזרות - במוצא נחל הערבה (לא כולל הערכות וחישובי חילחולים)	שאיבה נטו (שאיבות בניכוי החזרות במוצא נחל הערבה)
	מלמ"ק	מלמ"ק	מלמ"ק
2011	448.1	160.6	287.5
2012	461.0	167.8	293.2
2013	412.9	184.3	228.6
2014	377.2	160.5	216.7
2015	374.5	161.9	212.6
2016	419.7	198.5	212.2
2017	421.3	192.6	228.7
2018	431.2	178.7	252.5
2019	436.4	186.5	249.9
2020	455.6	181.9	273.7

המקור: דיווחי כי"ל למשרד להגנת הסביבה

15. יש להחיל את כלל החקיקה הישראלית על פעילות בעל הזיכיון העתידי ובכל שטח הזיכיון העתידי. חוק הזיכיון החרוג פתוח לפרשנות שניתן להחריג את בעלי הזיכיון ממספר חוקים. האסדרה העתידית תהייה חייבת להימנע מהכללת סייגים אלו וכך יובטח שכל בעל רישיון הפקה עתידי יעמוד במנגנונים הקיימים בחקיקה הסביבתית השונה ובפרט שיפעל בכפוף לחוק התכנון והבניה, תשכ"ה-1965 (בשונה מהזיכיון הנוכחי לזכיין סעיף מיוחד בחוק התו"ב). זאת ועוד: נציג של הזכיין יושב במליאת המועצה האזורית ובוועדה המקומית לתו"ב – דבר לא ניתן יהיה לקבל בכל רישיון עתידי לפעילות ההפקה. יש לתת לבעל הרישיון העתידי הבא את כל הכלים והאמצעים הדרושים לפיתוחו של ים המלח תוך איזון עם שאר האינטרסים, ובעלי העניין במרחב.

16. יש להכליל בזיכיון החדש סעדים וסנקציות בהן תוכל המדינה לנקוט במקרה של הפרת מחויבויות, וזה במקום סעיף הבוררות הקיים בזיכיון הנוכחי.

ג. חוק הזיכיון - רקע כללי והיסטורי

17. חוק זיכיון ים המלח, התשכ"א-1961 (להלן – החוק), מעניק לבעל הזיכיון את הזכות הייחודית להפיק את המחצבים והכימיקלים בים המלח, להתקנים לשיווק ולמכרם. החוק נכתב ללא שום התייחסות לערך הסביבתי של ים המלח. את הזיכיון החדש יש לשנות כך שייכתב ברוח של קיימות ולא של ניצול משאבים.

18. זיכיון ים המלח הוענק בשנת 1961 לחברת מפעלי ים המלח בע"מ שהיתה אז חברה ממשלתית. הזיכיון הוענק לחברה בשטר זיכיון אשר עוגן בחקיקה כאמור. הזיכיון הוארך בתיקון לחוק משנת 1986 עד שנת 2030. במהלך שנות ה-90 הפריטה ממשלת ישראל את חברת כימיקלים לישראל.

19. סעיף 24 לשטר הזיכיון קובע שעם תום תקופת הזיכיון עוברים לקניין הממשלה כל הנכסים המוחשיים של בעל הזיכיון. ובלשון הסעיף: "הממשלה תשלם לבעל הזכיון, תמורת הנכסים המוחשיים הקבועים האמורים את ערך ההחלפה המופחת שלהם כפי שהוא קיים בתאריך הגמר." יש לציין כי המדינה והמפעלים חלוקים על ההגדרה של מהו "ערך הנכסים". עוד יש לציין כי החשבת הכללית לשעבר, מיכל עבאדי-בויאנג'יו,

ניסחה חוות דעת אשר התייחס לסוגיית ערך הנכסים, אך למרות פניות רבות בעניין, חוות דעת זו לא פורסמה מעולם. הקואליציה דורשת את פרסום המסמך לאלתר.

20. סעיף 25 לשטר הזיכיון קובע שאם לאחר פקיעת הזיכיון תרצה הממשלה להציע זיכיון חדש למי שאינו בעל הזיכיון - עליה להציע זאת ראשונה לבעל הזיכיון באותם תנאים בהם היתה מציעה לאחר. (להלן – "זכות הסירוב" בנוסח הזיכיון).

"25. אם אחרי פקיעת הזכיון תרצה הממשלה להציע זכיון חדש להפקת מלחי-מחצב, מחצבים וכימיקלים מים המלח לאיזה אדם שהוא שאינו בעל הזכיון, תציע הממשלה ראשונה לבעל הזכיון זכיון חדש בתנאים לא פחות נוחים מאלה שהיא אומרת להציעם לאותו אדם אחר.

21. בשנת 2014 אימצה הממשלה בהחלטת ממשלה את מסקנותיה של ועדת שישנסקי 2 (הוועדה לבחינת המדיניות לגבי חלק המדינה המתקבל בעד השימוש של גורמים פרטיים במשאבי טבע לאומיים). כחלק ממסקנותיה, המליצה הוועדה על מינוי צוות על ידי שר האוצר, אשר יגבש המלצות באשר לפעולות הממשלה הנדרשות ויבחן את אופן ההקצאה העתידי לקראת תום תקופת זיכיון ים המלח.

ד. מינוי הצוות לעניין פעולות הממשלה הנדרשות לקראת תום תקופת הזיכיון

22. כאמור, ביום 25/8/2015 מינה שר האוצר את "צוות נווה".
23. ביום 14/11/2017 מינתה ועדת הכספים צוות בראשותו של ח"כ מיקי רוזנטל לבחינת יישום ההמלצות כאמור.
24. ביום 23/5/2018 פרסם צוות נווה דוח ביניים לשימוע ציבורי, וזאת לאחר שבחן את פעילות הפקת המשאבים ונתונים הכרוכים בכך והתבסס על חוות דעת שעניין ניתוח רוכשים פוטנציאליים וניתוח המבנה התחרותי של הפעילות הכלכלית בים המלח ובחינת תהליך המכירה האופטימלי.
25. בינואר 2019 הדו"ח הסופי לעניין פעולות הממשלה הנדרשות לקראת תום תקופת זיכיון ים המלח (להלן: "ההמלצות").

ה. ההמלצות הכלכליות של מחברי הדו"ח

26. המשך הפקת המשאבים מים המלח. זאת לנוכח התועלת הכלכלית רבת ההיקף שיש למשק הישראלי בכלל ולדרום הארץ בפרט, ובכפוף למדיניות הממשלה הכוללת לעתיד ים המלח.

27. המשך במודל בו הפקת המשאבים מים המלח מתבצעת בידי גורם פרטי. זאת לנוכח היתרון שיש לגורם פרטי בניהול עסקים בינלאומיים מורכבים על פני הממשלה.
28. אף על פי כן, הצוות ממליץ להיערך גם לאפשרות שבנסיבות מסוימות הממשלה תקבל לידיה את פעילות הפקת המשאבים.
29. רישיון ההפעלה העתידי יוקצה בהליכי מכרז. טרם המכרז תקבע המדינה מחיר מינימום שישקף הערכה ראויה של ערך המשאבים וזאת בין היתר תוך התייחסות לנכסים שעל הממשלה לשלם לבעלת הזיכיון לפי סעיף 24 לשטר הזיכיון.
30. אם אף חברה לא תציע מחיר העולה על מחיר המינימום שהמדינה קבעה, המדינה תיקח על עצמה את פעילות ההפקה בעצמה או באמצעות תאגיד סטטוטורי או חברה ממשלתית. לשם כך, יוקם **מבעוד מועד** שלד של גוף ממשלתי שיהיה ערוך לקחת את פעילות ההפקה.
31. לא ייווצר מצב בו הזכויות לפעילות ההפקה יועברו ללא קבלת תמורה המשקפת את ערכו (מחיר המינימום כאמור).

1. אופן יישום ההמלצות לשיטת מחברי הדו"ח

32. יוקם צוות משנה שיפעל לוודא שבעל הזיכיון הנוכחי ממלא את חובתו לפעול בשקידה ראויה לטובת הזיכיון ובכלל זה להמשיך בהשקעות ובתחזוקה ולשמירתם ופיתוחם של משאבי הטבע.
33. מומלץ לפעול **בנחישות להקדמת תום תקופת הזיכיון** ויציאה למכרז בהסכמה עם בעלת הזיכיון. לשם כך, וככל שנדרש, ייקבע פיצוי ביחס לשנות הזיכיון הנותרות עד לשנת 2030. היתרון בכך הוא **הסרת חוסר הוודאות לגבי הפקת המשאבים העתידית והחשש מהימנעות מהשקעות ארוכות טווח על ידי בעלת הזיכיון.**
34. **הקואליציה להצלת ים המלח ממליצה בנוסף, כי מסכומי הפיצוי (אם יוקדם הזיכיון כאמור) יקוזזו עלויות שיקום הנזקים הסביבתיים שנגרמו על ידי הזכיון הנוכחי והוא לא תיקנם.**
35. צוות נווה קובע גם את פעולות הממשלה הנדרשות בדחיפות לצורך קידום ההמלצות. הצוות מציע שיוקמו מספר צוותי משנה בהובלת החשב הכללי במשרד האוצר ובשיתוף עם משרדי ממשלה נוספים.
36. צוותים אלה יפעלו לכתיבת רישיון ההפקה העתידי, לתכנון המכרז ולקביעת מחיר המינימום.
37. כמו כן, צוותים אלה יתחילו לפעול כבר עתה להיערכות להפעלת פעילות ההפקה על ידי המדינה. הצוות ממליץ שכבר במועד המכרז תהיה ישות ממשלתית שתוכל לקבל לידיה את פעילות ההפקה ככל שלא יוצע מחיר מינימום.

38. בנוסף, מוצע לקיים צוות משנה שיתחיל במו"מ מול כ"ל לצורך הקדמת תום תקופת הזיכיון ועל ידי כך הקדמת המכרז. צוות זה יסדיר מול כ"ל גם את הסוגיות המורכבות של שווי הנכסים כאמור בסעיף 24.

39. על-פי המלצת צוות נווה הוקם במשרד החשב הכללי באוצר מנגנון המאשר לכ"ל את השקעותיה עד לתום תקופת הזיכיון. כזכור, לפי סעיף 24 לשטר הזיכיון החל משנת 2020 כ"ל מחויבת לקבל אישורים ממשלתיים להשקעות חדשות. הקואליציה מביעה את צערה שמנגנון זה ובעיקר החלטותיו אינם מפורסמות לידיעת הציבור.

ז. הבעיות שנתרו ללא מענה בדו"ח של הכלכלן הראשי יואל נווה:

40. סעיף 25 הוא "זכות הסירוב" לשטר הזיכיון קובע מנגנון של מעין זכות קדימה לבעל הזיכיון הנוכחי. בהמלצות הצוות מצוין שכל אחת מהחלופות שתיבחן בהמשך תביא בחשבון את אופן יישומו של הסעיף. דו"ח הצוות לא מתמודד עם השאלות המשפטיות והכלכליות וכן בפרשנות ההוראה זו. **הקואליציה דורשת לבחון לפחות שתי חלופות משפטיות לפתרון הבעיה: שינוי חוק הזיכיון על ידי הכנסת, או לחלופין - פנייה לבית המשפט בבקשת פרה-רולינג לגבי הסעיף, כדי למנוע נזק כלכלי משמעותי למדינה ולציבור.**

41. הצוות מציין שקיים מגוון רחב של חברות שעשויות לגלות ענין בפעילות הפקת המשאבים. אך הוא מציין גם שבלי קשר לפרשנות ההוראה בסעיף 25 לשטר הזיכיון - ייתכן שיהיו מעט מתמודדים למכרז או לחילופין שההצעות במכרז יהיו זהירות מאוד שכן חברות יחששו להגיש הצעה גבוהה או אפילו זהה לזו של כ"ל.

42. הפתרון שהצוות מציע להצלחת המכרז הוא, שיש לתכנן אותו מבעוד מועד ולקבוע הסדרים למקרה בו יוצעו מספר מצומצם של הצעות או שכל ההצעות יהיו מתחת למחיר המינימום. הצוות גם מציע היערכות לקראת הפעלה על ידי הממשלה. גם ענין זה צריך להתיישב עם המנגנון הקבוע כאמור בסעיף 25 לשטר.

43. ענין לוחות הזמנים הוא קריטי להצלחת המכרז. הקואליציה דורשת לקבל מהחשב הכללי ומרשויות הממשלה התייחסויות מפורטות ומחייבת לעניין לוחות הזמנים. רק פעולות נמרצות ובדחיפות הן בניהול המו"מ להקדמת תום תקופת הזיכיון מול כ"ל והן לעניין הקמת גוף ממשלתי שיוכל לקבל על עצמו את פעילות ההפקה יבטיחו הצלחה של המכרז.

44. יש להטמיע את ההמלצות של דו"ח זה בלב-לבו של המכרז של שנת 2030, כחלק בלתי נפרד ממנו. רק מכרז מקיף ובעל ראייה כוללת, כלכלית-סביבתית, יניע תהליך הדרגתי של הצלת ים המלח.

מחבר הדו"ח: ח"כ מיקי רוזנטל

מקורות:

1. [דוח סופי צוות נווה לקראת סיום הזיכיון.pdf](#), ינואר 2019
2. חוות דעת שגית אפיק לוועדת הכספים של הכנסת יוני 2018
3. הרצאת מנכ"ל האוצר לשעבר ירום אריאב באונג העברית [ירום אריאב 2021 מפעלי ים המלח הזיכיון ומעבר לזיכיון](#)
4. גיא רולניק וענת גיורגי מארחים בפודקאסט המרקרים את יואל נוה, לשעבר הכלכלן הראשי באוצר, ומרב דוד סמנכ"לית רגולציה בלובי 99 <https://www.themarker.com/podcasts/2022-01-27/ty-article-podcast/.premium/0000017f-da77-d938-a17f-fe7fed1a0000>
5. עו"ד לי-היא גולדנברג – ים המלח מהזווית הסביבתית, דצמבר 2021 <https://www.youtube.com/watch?v=lScOhtREK9k>